

Osmo A. Wiio Erämetsästä

Yleisötutkimuksen traditio

Viestinnän tutkimuksen varhaisimpia traditioita on yleisötutkimus, joka yhdistyi erityisesti Paul Lazarsfeldin toimintaan. Se on myös elävä traditio, sitä suoritetaan kaikkialla maailmassa jatkuvasti ohjelma- ja toimituspolitiikan sekä markkinoinnin tueksi. Suomessa yleisötutkimuksia tekevät vakituisesti Yleisradion ja MTV:n lisäksi myös sanomalehdet.

Yleisötutkimuksessa tutkitaan tavallisesti, miten eri sosiaaliryhmät seuraavat joukkoviestintää: ikä, sukupuoli, ammatti, tulot, asuinpaikka jne. ovat tavallisia taustatekijöitä. Harri Erämetsä on tutkimuksessaan lähtenyt etsimään hieman toisenlaisia taustoja: hän tarkastelee joukkoviestinnän käyttöä modernin elämäntapatutkimuksen pohjalta. Tässä hän tekee pioneerityötä, en ole samaa lähestymistapaa näin tehtynä nähnyt aikaisemmin. Aikaisemmat joukkoviestinnän ja elämäntapatarkastelut – esim. Roos – ovat olleet luonteeltaan yleisempiä kuin Erämetsän työ.

Erämetsän lähestymistapa

Erämetsä käyttää erittelyssään Pierre Bourdieun viitekehystä ja J-P Roosin sovelluksia siitä. Hänen aineistonaan lähes 5000 henkilön haastattelutiedot, jotka Suomen Gallup on kerännyt mediatutkimuksensa yhteydessä. Aineisto ei ole siinä mielessä sekundaariaineistoa, että Suomen Gallup Oy:n tutkimusosaston osastopäällikkönä Erämetsä on itse vaikuttanut kyselyn viitekehysten luomiseen.

Erämetsä on ilmeisen taitava tutkija. Hän käyttää monia eri tilastollisia menetelmiä kuten faktori- ja klusterianalyysiä. Erityisen mielenkiintoinen on kuitenkin hänen korrespondenssianalyyysinsä, joka lienee viestinnän tutkimuksen alueella ensimmäisiä sovelluksia. Siksi olisi toivonut tämän vielä varsin uuden menetelmän hieman tarkempaa selostusta menetelmäosassa. Nyt kuvaus on hyvin ylimalkainen eikä menetelmää tuntematon lukija oikein pääse selville, mistä on kysymys.

Erämetsä käsittelee harvinaisen laajaa aineistoa. Suuren otoksen lisäksi hän on taustamuuttujien pohjaksi ottanut Tilastokeskuksen uuden, erittäin tarkan ammattiluokituksen, jossa on 7800 ammattinimikettä. Kun tähän aineistoon yhdistetään muut taustamuuttujat ja laaja haastatteluaineisto, saadaan poikkeuksellisen laaja "tietomassa", jonka käsittelystä mielestäni Erämetsällä kunnialla selviää.

Uuden tyyppisiä sosiaaliryhmiä

Erämetsän erittely osoittaa, että elämäntapaan liittyvä joukkoviestinnän tarkastelu rikkoo tavanomaisen sosiaaliluokkamallin. Hän osoittaa, että tavanomaisten sosiaaliluokkien lisäksi (talonpojat, työväenluokka jne.) joukkoviestinnän käyttö "luo" aivan uudentyyppisiä "luokkia" kuten "viihdenarkootit", jotka muuten ovat usein liikenteen palveluksessa. Toinen "aineistosta syntyvä" luokka on "kulttuurinen luokka". Hänen seitsemän "joukkoviestinnän sosiaaliryhmäänsä" ovat:

1. Kulttuurinen joukkoviestintäluokka
2. Vanha keskiluokka
3. Tekninen hallitseva luokka
4. Joukkoviestinnän keskiluokka
5. Viihdenarkootikkojen luokka
6. Vanha työväenluokka
7. Talonpojat

Erämetsä kuvaa sitten tarkasti mitä viestimiä mikin näistä ryhmistä käyttää ja keitä ryhmiin kuuluu em. Tilastokeskuksen luokituksen mukaan.

Erämetsä katsoo työssään, että hänen lähestymistapansa on lähinnä ns. käyttösyytutkimusta (uses and gratifications), joskin hän viittaa myös edustamaani kontingenssijatteluun. Mielestäni mikään aikaisempi malli ei oikein sovi Erämetsän tarkasteluun, hänen mallinsa eroaa vähintään yhtä paljon aikaisemmista malleista kuin jokin kalenterikoulukunta eroaa käyttösyyllä. Tässä kohden tutkija on turhan vaatimaton.

Puutteita

Työllä on selvät puutteensa edellä esitetyn lisäksi. Se on tavattoman laaja – liitteineen kolmisensataa sivua – ja rakenne on hieman hajanainen, osa tilastoaineistoa olisi paremmin sopinut liitteisiin. Metodisia kysymyksiä tarkastellaan eri paikoissa, kun oppinäytetyössä yleensä pitäisi olla keskitetty metodiosa. Lisäksi työ loppuu varsin yllättäen, siitä puuttuu "discussion"-osa, joka nimenomaan tämälampaisessa työssä olisi ollut paikallaan. Työssä on lisäksi luvattoman paljon paino- ja kielivirheitä.

Loppuarvio

Työ on kuitenkin selvästi välivaihe väitöskirjan valmistamisessa, Erämetsä tähtää syksyiseen väittelyyn. Työn ansiot ovat mielestäni puutteita paljon suuremmat. Erämetsä tuo aivan uutta tarkkuutta joukkoviestinnän yleisökuvaan ja työn hyödyllisyys joukkoviestimille on ilmeinen. Uskon myös, että tarkastelutapa tulee herättämään

kansainvälistä huomiota.

Ehdotan Harri Erämetsän työn hyväksymistä valtiotieteen lisensiaattityöksi arvosanalla magna cum laude approbatur.

Osmo A. Wiio

J.P. Roos Erämetsästä

Harri Erämetsä: Joukkoviestintäkäyttö elämäntavan heijastajana. Tiedotusopin lisensiaattitutkielma. Helsingin yliopisto, huhtikuu 1989. 144 s. + liitteet.

Harri Erämetsän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella elämäntavan ja joukkoviestintien käytön molemminpuolista yhteyttä: so. sitä miten joukkoviestintien käyttö jäsentää elämäntapaa ja miten taas elämäntapa vaikuttaa joukkoviestintien käyttöön. Tutkimuksessa hyödynnetään mm. Pierre Bourdieun, Erik Allardtin, Ilkka Heiskasen ja allekirjoittaneen elämäntapaa koskevia hahmotuksia siten että voi jopa puhua näiden teoreettisten näkökulmien empiirisestä soveltamisesta erityisalueen tarkasteluun. Kun aineistona on tässä tapauksessa Suomen Gallupin kulutus- ja joukkoviestintäaineisto ovat tulokset kansallisesti katsoen hyvin mielenkiintoisia.

Tutkimus etenee siten että ensin esitellään elämäntapa-käsitteistö ja luodaan sille empiirinen kehikko. Tämä kehikko perustuu osittain allekirjoittaneen yhdessä Gallupin kanssa kehittämään bourdieulaiseen Suomea koskevaan elämäntapakarttaan, mutta Erämetsä on hyödyntänyt huomattavasti parempaa sosioekonomista luokitusta ja näin onnistunut tarkentamaan kokonaiskuvaa.

Hän myös suorittaa TGI-aineiston faktorianalyysin saaden näin aikaan suoranaiset elämäntyyliyyppit useiden faktorien yhdistelminä, joita ei kuitenkaan sijoiteta muodostettuun elämäntavan luokkarakenteeseen. Tämä on ihmeellinen puute.

Tämän jälkeen tarkastellaan joukkoviestintien käyttöä ja kehitetään joukkoviestimien käyttäjätyyppit faktorianalyysien ja faktoripistemäärien avulla. Juuri tässä jaksossa on ehkä kaikkein eniten aineistopainolastia, turhia luetteloita yms.

Lopuksi nämä kaksi tarkastelukulmaa yhdistetään kokonaisanalyysiin, jossa siis käyttäjätyyppit sijoitetaan korrespondenssianalyysin avulla yhteen ja samaan kent-

tään elämäntavallisten luokkaryhmien kanssa. Erämetsän tuottamat elämäntaparyhmät on kuitenkin jätetty pois. Lopputuloksena saatu kaavio on kuitenkin monella tapaa kiintoisa ja uraa uurtava. Tuloksista mainittakoon vaikka se että joukkoviestintäkäyttö on vahvasti sukupolvisidonnaista, ja että luokkakulttuurinen ryhmäjäko on paljon vahvempi erottelija kuin sosio-ekonominen ryhmittely.

Pidän tutkimusta kiinnostavana ja pääosiltaan hyvin toteutettuna. Erämetsä tuntee aineiston hyvin, hänen uudelleenluokituksensa ovat hyvin harkittuja, hänen analyysinsä selkeitä ja taloudellisesti tehtyjä. (Tosin ai-noastaan korrespondenssianalyysi sisältää jotain "uutta" analyysillisesti).

Tutkimuksella on myös ilmeisiä puutteita. Sitä leimaa selvästi "Gallup-tyyli": luettelomaisuus, liian paljon aineistoa koskevaa taulukointia, teoreettinen tarkastelu on sirpaleista ja varsin suppeaa. Teoreettinen viitekehys otetaan pitkälle annettuna ulkopuolelta. Rakenne on myös hiukan hajanainen, juuri esimerkiksi aineistoa koskevia esittelyjä olisi edelleen voinut siirtää liitteisiin, jotka tosin ovat ehkä nytkin tarpeettoman laajat (n. tekstiosan mittaiset). Työssä on kiireisen kokoonpanon leima. Työ päättyy jotenkin kesken: tuloksia ei analysoida riittävästi eikä niitä vedetä yhteen. Esimerkiksi lopussa olisi voinut tarkastella tulosten relevanssia bourdieulaisten teoriakehikon kannalta.

Näitä vastaan asettuu tutkimusasetelman jännittävyys ja tulosten esillepanon selkeys sekä työn rakenteen jän-tevyys tältä osin. Tietyiltä osiltaan Erämetsän tutkielma on erittäin hyvä, kun taas toisaalta sen kokonaistoteutus on heikko. Tutkielma suorastaan vaatii tulla edelleen kehitellyksi väitöskirjana, ja ehdottomasti englannin kielellä. Koska työ on ilmeisen uusia mahdollisuuksia avaava juuri tiedotustutkimuksen piirissä, esitän sille hiukan epäröiden arvosanaksi magna cum laude approbatur.

J.P. Roos